

ה ר ב נ ו ת ה ר א ש י ת ל י ש ר א ל

THE CHIEF RABBINATE OF ISRAEL

אגף כשרות ארצי
המדור למצוות התלויות בארץ

כ"ב אדר ב' תשע"א

בס"ד

הלכות הפרשת תרומ"מ

יסודות הלכות תרומ"מ:

נצטוונו להפריש מפירות ארץ ישראל חמישה סוגים של מתנות, מהם שנוהגים בגידולי כל שנה ושנה ומהם שאינם נוהגים אלא בגידולי שנים מסוימות בלבד.

- תרומה גדולה – נוהגת בגידולי כל השנים.
- מעשר ראשון – נוהג בגידולי כל השנים.
- תרומת מעשר – נוהגת בגידולי כל השנים.
- מעשר שני – נוהג בגידולי השנים א, ב, ד, ה, לשמיטה.
- מעשר עני – נוהג בגידולי השנים ג, ו, לשמיטה.

לכל הפרשה ומתנה דינים משלה: בשיעורה, ביעודה ולמי מותר לאוכלה. כמובן שהדינים למעשה שונים היום מכפי שהיה נהוג למעשה בזמן המקדש וכפי שיבואר.

פירות ארץ ישראל שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות נקראים בשם "טבל" והם אסורים באכילה.

הפרשה ונתינה:

1. קריאת שם

קריאת השם של כל סוגי המתנות השונות מסירה משאר הפירות את השם טבל ומתירה אותם באכילה ומחייבת לנהוג בפירות שנקבעו למעשרות את הדינים המיוחדים לכל סוג מעשר. קריאת שם זו נעשית ע"י נוסח הפרשת תרומות ומעשרות שאנו אומרים.

2. הנתינה

הנתינה היא נתינת המתנות לבעליהן:

- 1. תרומה – לכהן
- 2. מעשר ראשון – ללוי
- 3. מעשר עני – לעני

במעשר שני – אין מצוות נתינה, המצווה היא לאכול את הפירות בירושלים, ראה להלן.

חובת ההפרשה (וקריאת השם) אינה תלויה באפשרות קיומה של מצוות הנתינה, ולכן קיימת מצוות הפרשה גם בזמן שאי אפשר לקיים את מצוות הנתינה, כפי שיבואר להלן, וכל זמן שלא קיימת מצוות ההפרשה, הפירות אסורים באכילה. ואולם יש הבדל בין אופן ההפרשה הנהוגה בזמן שבו ניתנות המתנות לבעליהן,

הרבנות הראשית לישראל

THE CHIEF RABBINATE OF ISRAEL

אגף כשרות ארצי
המדור למצוות התלויות בארץ

לבין הזמן שבו הן אינן ניתנות להם.

בזמן שבית המקדש היה קיים, כשהיו נותנים את התרומות לכהן, מעשר ראשון ללוי, מעשר עני לעני ומעשר שני היו מעלים לירושלים, היו מפרידים מכלל הפירות את הכמות הדרושה לכל מתנה ומתנה והיו קובעים כל מתנה בפירות המופרשים על ידי האמירה: "פירות אלו יהיו תרומה", "אלה מעשר" וכו'. ואילו בזמן הזה, כאשר אין נותנים את כל המתנות לבעליהן, ואין מעלים מעשר שני לירושלים, נוהגים להפריד בפועל מכלל הפירות רק כשיעור תרומה גדולה ותרומת מעשר, מפני שאלה אסורים באכילה, אבל מעשר ראשון ומעשר שני המותרים באכילה ומעשר ראשון – אחר הפרשת תרומת מעשר, ומעשר שני – אחר חילולו ראה להלן, אין מפרידים אותם בפועל, אלא מציינים את מקומם ואת כמותם וקוראים להם שם בהיותם בתוך שאר הפירות. קריאת שם המתנות וקביעת מקומן – בין בפירות שהופרדו ובין בכלל הפירות נעשית על ידי אמירת נוסח ההפרשה.

עם אמירת הנוסח חלים על כל מתנה ומתנה דיניה ויש לנהוג בהם כמתחייב מהם, ואילו יתר הפירות מותרים באכילה.

המינים החייבים בהפרשה:

יש מינים שחייבים בתרומות ומעשרות מן התורה ויש שחייבים רק מדרבנן.

חמשת מיני דגן: חיטים, שעורים, כוסמין, שיפון ושיבולת שועל, וכן זיתים ושמן וענבים וינם – חייבים מן התורה.

שאר פירות האילן, הקטניות והירקות – חייבים מדרבנן.

ויש אומרים שגם פירות אילן וקטניות חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה.

מי חייב במצוות ההפרשה?

חובת ההפרשה מוטלת על בעל הפירות, ולכן במקרה של סוחר שנמצאים ברשותו פירות עליו מוטלת החובה להפריש תרו"מ ורק הוא יכול לעשות זאת כיון שאדם אחר שאינו הבעלים אינו יכול להפריש תרו"מ. משגיח יכול להפריש מדין שליחות דהיינו שבעל הפירות ממנה אותו בתור שלוחו להפריש ולכן יכולה לחול הפרשת המשגיח.

ה ר ב נ ו ת ה ר א ש י ת ל י ש ר א ל

THE CHIEF RABBINATE OF ISRAEL

אגף כשרות ארצי
המדור למצוות התלויות בארץ

טבלת סוגי המתנות:

שם המתנה	בזמן המקדש	בזמן הזה
תרומה גדולה		
הכמות:	מן התורה: כלשהוא מדרבנן: $\frac{1}{2}$ [2.5%] 40 או $\frac{1}{2}$ [2%] 50 או $\frac{1}{2}$ [1.66%] 60	כלשהוא
מה עושים במתנה?	נותנים לכהן	מאבדים או נותנים לבע"ח שבבעלות כהן
מעשר ראשון		
הכמות:	עשירית מן הפירות הנותרים אחר הפרשת תרומה גדולה	עשירית מן הפירות הנותרים אחר הפרשת תרומה גדולה
מה עושים במתנה?	נותנים ללוי	נותנים ללוי [בטבל ודאי], ויש שפוטרים מנתינה בזה"ז.
תרומת מעשר		
הכמות	עשירית מן המעשר ראשון	עשירית מן המעשר ראשון
מה עושים במתנה?	הלוי נותן לכהן	מאבדים או נותנים לבע"ח שבבעלות כהן
מעשר שני – נוהג בגידולי השנים א, ב, ד, ה לשמיטה		
הכמות	עשירית מן הפירות הנותרים אחר הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון	עשירית מן הפירות הנותרים אחר הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון
מה עושים במתנה?	בעל הפירות מעלה את הפירות (או פדיונם) לירושלים ואוכלם שם.	פודים על פרוטה, כיום 10 אגו. יש לבדוק שינויים, יתכן שיצטרכו לחלל על חצי שקל.
מעשר עני – נוהג בגידולי השנים ג, ו לשמיטה		
הכמות	עשירית מן הפירות הנותרים אחר הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון	עשירית מן הפירות הנותרים אחר הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון
מה עושים במתנה?	נותנים אותה לעני	נותנים אותה לעני

הרבנות הראשית לישראל

THE CHIEF RABBINATE OF ISRAEL

אגף כשרות ארצי
המדור למצוות התלויות בארץ

נוסח הפרשת תרו"מ

- א. קודם ההפרשה יניח בצד כמות של יותר מאחד ממאה מכל מין שנמצא לפניו וברצונו להפריש.
 ב. אם מפריש מספר מינים יש להוסיף.
 מה שאומר עכשיו יחול על כל מין בנפרד (או לומר בכל הפרשה כל מין על מינו)
 ג. בטבל ודאי יש להפריש ולברך קודם ההפרשה:
 ברוך אתה ד' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומות ומעשרות.
 בספק טבל אין צורך לברך.

נוסחאות הפרשה:

נוסח למנויי בית האוצר	נוסח למנויי בית המעשר	נוסח למנויי קרן לחילול מע"ש	
המאית הנמצאת בתחתית של מה שהנחתי בצד – תשאר בינתיים טבל. שאר מה שהנחתי בצד – הרי הוא תרומה גדולה על הכל.	אחד ממאה שמונח בצד ישאר טבל, והיותר מאחד ממאה שמונח בצד, הרי הוא תרומה גדולה בצד צפונו על הכל.	היותר מאחד ממאה שיש כאן [במה שמונח בנפרד] הרי הוא תרומה גדולה בצד צפונו.	תרומה גדולה
המאית שהזכרתי ועוד תשע מאיות בצד העליון של מה שברצוני לתקן – הרי הן מעשר ראשון.	אותו אחד ממאה שאמרתי שישאר טבל עם שאר הכמות הראויה למעשר בצד צפונם של הפירות, יהיה מעשר ראשון.	אותו אחד ממאה שיש כאן [במה שמונח בנפרד] ועוד תשעה חלקים כמותו בצד צפונם של הפירות הרי הוא מעשר ראשון.	מעשר ראשון
המאית שהזכרתי – הרי היא תרומת מעשר.	אותו אחד ממאה שמונח בצד שעשיתיו מעשר ראשון עשוי תרומת מעשר על הכל. [ואם הפירות טבל ודאי מוסיף: וקנויים פירות המעשר ראשון ללוי על פי ההסכם שנחתם עמו]	אותו אחד ממאה שעשיתיו מעשר ראשון, עשוי תרומת מעשר.	תרומת מעשר
עוד תשע מאיות בצד התחתון של מה שברצוני לתקן – הרי הן מעשר שני. ¹	ומעשר שני יהיה בדרומם של הפירות	ומעשר שני בדרומם של הפירות	מעשר שני (בשנים א, ב, ד, ה) ¹
בטבל ודאי יש לברך לפני חלול מעשר שני – אשר קדשנו במצותיו וצונו לפדות מעשר שני (בני ספרד):			

¹ . שנים : תשסט, תשע, תשעב, תשעג. בירקות הולכים לפי שעת הלקיטה אחר א' תשרי של אותה שנה, ובפירות כל מה שחנט אחר טו בשבט של אותה שנה.

הרבנות הראשית לישראל

THE CHIEF RABBINATE OF ISRAEL

אגף כשרות ארצי

המדור למצוות התלויות בארץ

נוסח למנויי בית האוצר	נוסח למנויי בית המעשר	נוסח למנויי קרן לחילול מע"ש
על פדיון מעשר שני.		
מה שקבעתי למעשר שני בתוספת רבע מערכו, הרי הוא מחולל כל דרגת חיוב על פרוטה ורבע בנפרד, במטבע המיוחדת לכך בשבילי (בביתי או בבית האוצר).	ומחולל הוא על פרוטה במטבע שיחד הממונה על בית המעשר. (ומי שאינו מנוי אומר: ומחולל הוא וחומשו על פרוטה ורבע במטבע שיחדתי לחלול מעשר שני).	המעשר שני שכאן, כל דרגת חיוב בפני עצמה, ואם יש כאן רבעי, הרבעי שכאן, כל אחד יהא מחולל על פרוטה בפני עצמה במטבע שיחד הממונה על "הקרן לחילול המעשר שני" לחילול זה, לפי תנאיו.
אם יש כאן פרות רבעי, הרי הם בתוספת רבע מערכו, מחללים, כל דרגת חיוב על פרוטה ורבע בנפרד, במטבע המיוחדת לכך בשבילי (בביתי או בבית האוצר). וּפִירוֹת שֶהֵם בּוֹדָאֵי "רִבְעֵי" יִבְרַךְ קוֹדֵם הַחִילוּל: בֵּא"י אִמ"ה אֶקב"ז עַל פְּדִיּוֹן נֹטַע רִבְעִי.	ואם הפירות הם רבעי יהיו מחוללים על פרוטה במטבע שיחד הממונה על בית המעשר. (ומי שאינו מנוי אומר: ואם הפירות הם רבעי, יהיו מחוללים הם וחומשם על פרוטה ורבע במטבע שיחדתי לחילול מעשר שני ורבעי). וּפִירוֹת שֶהֵם בּוֹדָאֵי "רִבְעֵי" יִבְרַךְ קוֹדֵם הַחִילוּל: בֵּא"י אִמ"ה אֶקב"ז עַל פְּדִיּוֹן נֹטַע רִבְעִי.	
בשנות מעשר עני מפריש מעשר עני במקום מעשר שני		
עוד תשע מאיות בצד התחתון של מה שברצוני לתקן – הרי הן מעשר עני.	ומעשר עני בדרום הפירות. וואם הפירות חייבים בנתינה לעני והוא מנוי, מוסיף: וקנויים הפירות לעני על פי ההסכם שנחתם עמו.	
עוד תשע מאיות בצד התחתון של מה שברצוני לתקן – הרי הן מעשר שני. ואם צריך להפריש מעשר עני – הרי הן מעשר עני.	ומעשר שני יהיה בדרום של הפירות ומחולל הוא על פרוטה במטבע שיחד הממונה על בית המעשר. ואם צריך מעשר עני, יהיה בדרום של הפירות.	ואם צריך מעשר עני, יהא מעשר עני בדרום.

בעיות בהפרשת תרומות ומעשרות במיגור הציבור

א. הפרשה שלא מן המוקף –

מעיקר הדין הפרשת תרו"מ צריכה לכתחילה להעשות "מן המוקף" דהינו, שהתרומה גדולה

² שנים: תשעא, תשעב. (הגדרת החיובים לפי המפורט בהערה 1).

ה ר ב נ ו ת ה ר א ש י ת ל י ש ר א ל

THE CHIEF RABBINATE OF ISRAEL

אגף כשרות ארצי

המדור למצוות התלויות בארץ

ותרו"מ יהיו "מוקפין" (סמוכים) לשאר הפירות אותם אנו באים לתקן. בתרומה גדולה נהגו להחמיר ולהפריש מהמוקף, בשאר המעשרות אין מקפידים בימינו על הפרשה מהמוקף.

ב. הפרשה על תוצרת שאינה ברשות הבעלים -

ישנם מקרים שבהם אם חלק מהסחורה כבר לא נמצאת א"א להפריש כלל, משום שנחשב "מעשר משל חברו על של חברו". הכלל הוא, שאם בבעלות החנות או בית הארזיה שמטעמו אנו מפרישים נשאר עדיין 20% מסך כל הפירות שאותם אנו רוצים לתקן, אזי אפשר לתקן גם את שאר הפירות שכבר נמכרו, כיוון שאז בכוונתנו לקבוע את המעשר הראשון והמעשר השני (או עני) שביחד מהוים כ 20% מסך כל הפירות באותם פירות שנשארו ברשות הבעלים. (ויש להקדים לפני אמירת הנוסח "כל לשוני יתפרש על הצד היותר טוב לפי ד"ת ותקנות חז"ל").

אולם, אם לא נשארו אפילו 20% מסך כל הפירות, והיות שאין לנו רשות לקבוע את המעשר הראשון והשני (או עני) בפירות שנמצאים בבעלות אחרת, איננו יכולים לתקן את כל הפירות האלו. במקרה כזה, יש להשתדל לרכוש תוצרת באותה דרגת חיוב על מנת הפריש ממנה על מה שכבר נמכר, אם גם אפשרות זו לא קימת יש להודיע לאלו שמחזיקים כעת בפירות שנמכרו, כי עליהם להפריש בעצמם.

ג. תוצרת בתנועה -

המפריש על תוצרת שנמצאת בתנועה תוך כדי אמירת הנוסח עלול להתקל בבעיה, כאשר אותם פירות שבתחילה קבע בהם את המעשר הראשון (בצד צפון של הפירות - לפי הנוסח המקובל) הסתובבו לצד השני, וממילא עלול לצאת שקובע את המעשר שני (או עני) באותם פירות שכבר הם מעשר ראשון וממילא הפרשתו לא חלה.

לפיתרון בעיה זו, צריך לדאוג שהפירות יעמדו בזמן אמירת הנוסח. אם הדבר בלתי אפשרי אפשר להפריש בכל פרי בפני עצמו, במקום המחובר לענף ומצידו השני או להוסיף בנוסח שהמעשר שני (או עני) יחול בצפון פירות הטבל.

תקלות שכיחות בהפרשת תרו"מ במערכת הציבורית

- א. נוסחאות שאינן מתאימות לכוונת המשגיח בענין חילול המע"ש - היות וקיימים בציבור הרבה סוגים של נוסחאות להפרשת תרו"מ יש לוודא שכוונת המשגיח תתאים למה שכתוב בנוסח שאותו הוא אומר.
- ב. נוסחאות מאולתרות ומשובשות - נמצא בכמה הזדמנויות שמשגיחים השתמשו ואמרו נוסחאות שעשו לעצמם שהיו חסרים בהם פרטים הכרחיים מהנוסח, כגון - קביעות מקום בהפרשות שונות, השמטה של חלקים מהנוסח כמו חלק מההפרשות וכיו"ב. בעיה זו נמצאה בעיקר אצל משגיחים שאמרו את הנוסח בע"פ.
- ג. משגיחים שאינם מבינים את הנוסח ואינם מסבירים לבעל הבית שבהפרשת תרומות ומעשרות מתקיימת העברה של כ- 20% מהטבל לכהן וללוי.
- ד. אי לקיחת כמות מספקת לתרו"מ - במקרים רבים המשגיחים מפרישים את הכמות הנצרכת לתרו"מ (אחוז ועוד) לפי אומד, מחמת חוסר אפשרות לשקול את כל התוצרת ו/או את הכמות שהופרשה לתרו"מ. יש להפריש לכתחילה במדויק במשקל (או מדה או מנין), הפרשה באומד יכולה לגרום לתקלות של כמות חסרה ולבטל את כל ההפרשה, על כן המפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר באומד צריך לקחת לפחות 1.2% מהטבל למען לא יחסר.